

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

Komisija za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide

Številka: 060-09-12/2021/7
Ljubljana, 25. 8. 2021

Predlog

Z A P I S N I K

63. seje Komisije Državnega sveta za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide, ki je bila v četrtek, 10. 6. 2021, na daljavo ali na podlagi osebne prisotnosti v sobi 209/II, Šubičeva 4, Ljubljana.

Seja se je začela ob 14.00 in zaključila ob 15.30 uri.

Člani komisije, prisotni v sobi 209/II:

- predsednik komisije: mag. Peter Požun,
- podpredsednik komisije: Danijel Kastelic,
- član komisije: Igor Antauer.

Člani komisije, prisotni na daljavo:

- člani komisije: dr. Matjaž Gams, Mitja Gorenšek, Tomaž Horvat, Ladislav Rožič, Jože Smole in
- nadomestni član: Oskar Komac (nadomeščal Lidijo Jerkič).

Opravičeno odsotna člana komisije:

- Lidija Jerkič in Alojz Kovšca.

Vabljeni, prisotni v sobi 209/II:

- Miha Lobnik in Majda Hostnik, Zagovornik načela enakosti.

Vabljeni, prisotni na daljavo:

- Helena Valaš, Tanja Dular, Matic Robida, Tanja Strojan, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti,
- Aleš Ojsteršek, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport,
- Maša Bastarda, Aleksandra Rijavec, Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.

Sejo je sklical in vodil predsednik komisije mag. Peter Požun.

* * *

Dnevni red (PRISOTNIH 9, ZA 9, PROTI 0):

1. **Potrditev zapisnikov 60. in 61. seje Komisije za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide**
2. **Redno letno poročilo Zagovornika načela enakosti za leto 2020, EPA 1844-VIII**
3. **Posebno poročilo Zagovornika načela enakosti »Položaj gluhih v izobraževalnem sistemu«, EPA 1908-VIII**
4. **Pobuda ŠENT – Slovenskega združenja za duševno zdravje za so-organizacijo posveta z naslovom *Pravica oseb s težavami v duševnem zdravju do osebnega asistenta*.**

Ad 1.)

Komisija je predloga zapisnikov 60. in 61. seje brez pripomb **podprla** (PRISOTNIH 9, ZA 9, PROTI 0).

Ad 2.)

Komisija je obravnavala Redno letno poročilo Zagovornika načela enakosti za leto 2020, ki ga je v obravnavo Državnemu zboru predložil Zagovornik načela enakosti (v nadaljevanju: Zagovornik).

Komisija se je **seznanila**¹ s poročilom.

Komisija ugotavlja, da je četrto letno redno poročilo Zagovornika za leto 2020 sestavljeno iz dveh vsebinsko ločenih in zaključenih delov. Prvi del poročila, po zgledu iz preteklih let, predstavlja pregled delovanja organa v lanskem letu, tako na posamičnih primerih kot tudi na družbeni ravni. Vsebuje tudi statistične podatke o opravljenih svetovanjih, postopkih ugotavljanja diskriminacije v posamičnih primerih in ocenah diskriminatornosti, ki so predpogoj za vlaganje zahtev za presojo ustavnosti in zakonitosti. Vsebuje tudi pregled stanja diskriminacije v državi ter pregled posebnih ukrepov in seznam priporočil, s katerimi je poskušal Zagovornik v 2020 preprečiti diskriminacijo ali doseči spremembo diskriminatornih predpisov, politik ali praks. Predstavljen je tudi pregled sodelovanja z državnimi organi in s civilno družbo, vključno z izobraževalnimi in osveščevalnimi aktivnostmi Zagovornika, ter mednarodno sodelovanje organa.

Zagovornik je v 2020 uspel prvič po treh letih izvesti široko javnomnenjsko raziskavo glede dojetja diskriminacije, o izkušnjah z diskriminacijo, pa tudi o stališčih do posameznih tem, ki predstavljajo pogled državljanek in državljanov na posamezna področja njegovega dela. V raziskavi se je Zagovornik dotaknil tudi vprašanja prepoznavanja institucij, kot je Zagovornik, in uporabe njihovih pristojnosti.

¹ Zgolj ugotovitveni sklep, brez glasovanja.

Kot je pokazala raziskava, je za 2/3 vprašanih ljudi vprašanje diskriminacije in varstva pred diskriminacijo pomembno družbeno vprašanje, 1/5 anketiranih ljudi pa je navedla, da je 2020 doživela neko vrsto diskriminacije in zapostavljanja, kar pritrjuje prvi ugotovitvi iz raziskave – da gre za pomemben in razširjen problem, s katerim se je treba ukvarjati. Zagovornik opozarja tudi na ugotovitev, da je kar 4 % udeleženi v raziskavi v življenju že doživelo spolno nadlegovanje, večinoma na delovnem mestu.

Na vprašanje, zakaj osebe, ki menijo, da so diskriminirane, v zvezi s tem ne reagirajo ali zahtevajo spremembe, pa so udeleženci v raziskavi največkrat odgovorili, da zato, ker menijo, da se ne bo nič spremenilo, ali pa zaradi strahu, da bi se njihova situacija zaradi tega še poslabšala. Zagovornik je ob tem prepričan, da se prek vzorov lahko opogumi ljudi do te mere, da uporabijo vsa pravna varstva, ki so jim na voljo. Posledično skuša za začetek ljudi opogumiti vsaj v tolikšni meri, da četudi ne upajo osebno izpostavljati svojih zgodb, da mu o diskriminaciji vseeno poročajo, da se jo vsaj zazna in prouči.

Zagovornik dodatno pojasnjuje, da krepitev zaupanja v institucije, ki ščitijo pravice posameznika, predstavlja izziv tudi v širšem evropskem prostoru, države pa imajo pri tem različne izkušnje. Načeloma se z dolžino obstoja posamezne institucije krepiti tudi njena prepoznavnost in zaupanje ljudi, ki vodi k večji uporabi pravnih možnosti, ki jih ponujajo pristojnosti posamezne institucije.

Zagovornik je v 2020 zaradi posebnih razmer, povezanih s COVID-19, izvedel tudi raziskavo, povezano s položajem oseb, ki živijo v domovih za starejše z namenom raziskati in predstaviti izkušnjo tako oskrbovancev v domovih in njihovih sorodnikov kot tudi direktorjev in zaposlenih v domovih. Raziskava je objavljena na spletni strani Zagovornika, v njej pa je navedenih več zaskrbljujočih dejstev in situacij, ki odsevajo realnost slovenske družbe v 2020.

V drugem delu poročila Zagovornika pa so poglavja razvrščena tako, da se v njihovem okviru podrobno predstavi posamezno okoliščino, ki je lahko razlog diskriminacije, področja oz. resorje, ki posamezna področja obravnavajo, na koncu vsakega poglavja pa je navedenih nekaj tipičnih oblik diskriminacije, ki se lahko pojavi v okviru posamezne osebne okoliščine. Posledično lahko bralec pri vsaki od okoliščin diskriminacije najde vse elemente dela Zagovornika, povezane z navedeno okoliščino. To olajša pregled poročila po temah, ki bralca zanimajo v posameznem trenutku. Tako bralec npr. v poglavju o osebni okoliščini spola najde tipične primere svetovanj in informiranj, načine ugotavljanja diskriminacije in pravne varnosti v postopkih (povezano s posamezniki), na drugi strani pa se na bolj sistemski ravni lahko seznanijo z ocenami obstoječih predpisov in priporočili Zagovornika, ki se večinoma nanašajo na nastajajočo zakonodajo in v zvezi s katero Zagovornik predlaga njene izboljšave, da bi bila slednja bolj vključujoča.

V poglavje o posamezni osebni okoliščini so vključeni tudi izseki iz javnomnenjske raziskave, ki jo je Zagovornik objavil 2020 in se dotika posamezne osebne okoliščine, prav tako pa tudi pregled sodelovanja Zagovornika s civilno družbo v okviru posamezne okoliščine. Zagovornik poroča tudi o sodelovanju s posameznimi resorji in inšpektorati, ki so pristojni za posamezno osebno okoliščino, v zvezi s katero se lahko pojavi diskriminacija.

Z navedenim načinom predstavitve zagovornikovega dela se po pojasnilu Zagovornika želi olajšati razpravo o posameznih področjih, ki se jih dotika varstvo pred diskriminacijo in bralcu poročila ponuditi celostno urejena poglavja po posameznih temah.

Poročilo Zagovornik zaključuje z dodatkom, v katerem se prvič v Sloveniji dotakne vprašanja umetne inteligence in varstva diskriminacije, povezane s tem področjem. Ob tem, ko se robotizira marsikateri aspekt odločanja v družbi, se namreč lahko v vzorce/algoritme odločanja nenamerno pretihotapijo ali priučijo določeni predsodki in izključevanja, na katere moramo biti ob vse večji uporabi umetne inteligence še posebej pozorni. Diskriminacija v povezavi z umetno inteligenco pa bo kot posebna tematika izpostavljena tudi v okviru predsedovanja Slovenije Svetu EU, s čimer se bo tudi Slovenija aktivno vključila v razpravo, ki na to temo poteka na ravni EU v zadnjem letu.

Zagovornik v poročilu izpostavlja tudi prvo odločitev Upravnega sodišča v povezavi z odločbo Zagovornika, s katero je lansko jesen pritrdilo stališču Zagovornika, da obračunavanje poslovne uspešnosti ali božičnic glede na prisotnost delavca na delovnem mestu pomeni posredno diskriminacijo zaradi spola, starševstva in zdravstvenega stanja. Na Upravnem sodišču pa še vedno ostaja nerešena zadeva, v kateri se Zagovornik zavzema za to, da bi Zavod Živim lahko oglaševal svoje svetovalne storitve, namenjene mlajšim ženskam v nosečnosti, kar jim je bilo s strani Ljubljanskega potniškega prometa, d. o. o., brez utemeljenih razlogov zavrnjeno.

V 2020 je Zagovornik v obravnavo Ustavnemu sodišču RS predložil svojo zahtevo za presojo ustavnosti glede enakopravnosti parov istega spola in možnosti kandidiranja za postopek posvojitve otrok, v začetku 2021 pa tudi zahtevo za presojo v zvezi z Zakonom o interventnih ukrepih za pomoč pri omilitvi posledic drugega vala epidemije COVID-19 (t. i. PKP7), in sicer v povezavi z zakonsko možnostjo, da delodajalec omogoča, da brez navajanja razlogov prekine pogodbo o zaposlitvi delavcem z izpolnjenimi pogoji za pridobitev starostne pokojnine.

Komisija je bila seznanjena tudi s stališčem Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ), ki Zagovorniku izreka priznanje za kakovostno in obsežno pripravljeno poročilo, ki odraža stanje varstva pred diskriminacijo v Sloveniji. Poročilo po oceni MDDSZ predstavlja celosten pregled diskriminatornih praks in ukrepov, sprejetih za odpravo oziroma preprečevanje diskriminacije, podaja tudi pregled obravnavanih primerov diskriminacije v drugih institucijah in predstavlja vse aktivnosti zagovornika.

Zagovornikovo poročilo je po mnenju MDDSZ pomembno tudi z vidika ozaveščanja javnosti o tem, kaj sploh je diskriminacija in kako jo preprečiti ter odpraviti. Leto 2020 je bilo zaradi epidemije COVID-19 specifično, kar se odraža tudi v zagovornikovem poročilu, saj je bilo precejšnje število primerov povezanih z ukrepi, sprejetimi zaradi epidemije. MDDSZ dodatno ugotavlja, da je Zagovornik postal uveljavljen organ na področju varstva pred diskriminacijo. Število ljudi, ki se nanj obračajo po pomoč, se povečuje iz leta v leto, prav tako se povečuje število izvedenih aktivnosti Zagovornika.

MDDSZ se zaveda, da je področje varstva pred diskriminacijo široko, saj posega na vsa področja družbenega življenja, diskriminacija pa lahko prizadene kogarkoli med nami, zato tudi MDDSZ namenja pozornost različnim prikrajšanim družbenim skupinam in

posebnim vidikom njihovega položaja pri sprejemanju posameznih javnih politik in zakonodaje. MDDSZ se zaveda potrebe po dodatnih naporih na navedenem področju, vključno s spremembo zakonodaje, ki bo odpravila trenutne pravne nejasnosti in poenostavila postopke, da bo varstvo pred diskriminacijo še bolj učinkovito.

Direktorat za invalide, ki deluje v okviru MDDSZ, se tudi v bodoče zavezuje k podpori vsem prizadevanjem invalidov za njihovo čim boljšo in enakopravnejšo vključenost v družbo, prav tako se bo še naprej boril proti diskriminaciji te družbene skupine, saj gre za enega od njegovih temeljnih poslanstev. Direktorat še posebej izpostavlja dobro sodelovanje z Zagovornikom, čemur pritrjuje tudi Zagovornik, ki se za dobro sodelovanje zahvaljuje celotnemu MDDSZ.

Komisija ugotavlja, da se je organ Zagovornika skozi leta razvil v pomemben organ, ki izvaja pomembne naloge, med katere sodi tudi priprava letnega poročila, s katerim se pokaže ogledalo družbi in javni upravi, ki je prva, ki mora uvajati ukrepe zoper diskriminacijo ali njeno preprečevanje. Uspešno delo Zagovornika kaže na to, da v Sloveniji nismo brezbrizni do vprašanja diskriminacije, pri čemer bi bilo nujno, da se vsi trudimo, da bi je bilo čim manj. Pri tem komisija izpostavlja, da se je Državni svet vedno trudil pripomoči pri naporih Zagovornika za zagotovitev ustreznih pogojev za delo in razvoj organa, prav tako je vedno znova pripravljen na aktivno sodelovanje z Zagovornikom, ki je bilo do sedaj vedno zgledno in uspešno.

Komisija poročilo Zagovornika za 2020 ocenjuje kot izjemno dobro učno gradivo o diskriminaciji in o tem, kako ravnati, da do nje ne bi prišlo. Institut Zagovornika posamezniku ali skupini, ki se čuti diskriminirano, omogoča, da se lahko obrne na visok državni organ, ki mu pomaga pri razrešitvi neželene situacije, v kateri se je znašel. Vsi pristopi k odpravljanju in preprečevanju diskriminacije, s poudarkom na postopkih Zagovornika, sproženih na podlagi danih pobud posameznikov, lahko, vključno z inšpekcijskimi postopki, pripomorejo k temu, da se aktivno pristopi k odpravljanju zaznane diskriminacije.

Komisija vsako leto izrazi željo po čim tanjših poročilih organov, ki se ukvarjajo s preprečevanjem kršenja človekovih pravic in diskriminacije, saj bi to pomenilo, da je bil na navedenih področjih narejen pomemben napredek in bi bilo spornih primerov vedno manj.

Glede na rezultate raziskave o dožemanju diskriminacije družbe, ki jo je predstavil Zagovornik v svojem poročilu, pa ugotavlja, da je na voljo še veliko manevrskega prostora, da se ljudi opogumi, da bodo v primeru diskriminacije o slednji poročali ter se bili pripravljene izpostaviti za zaščito svojih pravic. Posledično ponovno, kot vsako leto, poziva k še bolj intenzivnemu predstavljanju pristojnosti Zagovornika v javnosti.

Zagovornik se je v odzivu na navedeno mnenje strinjal z oceno komisije, da je predstavljanje pristojnosti in dela Zagovornika nujno, saj bo tako več ljudi izvedelo za možnosti, ki jih imajo pri zaščiti svojih pravic. Tudi zato je Zagovornik temu aspektu vseskozi posvečal veliko pozornosti, temu bo tako tudi v prihodnje.

Komisija za vse primere diskriminacije, ki jih izpostavlja Zagovornik, izraža željo, da bi se jih uredilo na sistemski ravni, pri čemer bi bil precejšen napredek že to, da bi se vsako leto rešilo vsaj eno od zaznanih težav. V oblikovanje navedenih rešitev bi se po

oceni komisije moralo vključiti vse institucije, ki so v državi odgovorne za to, da rešujejo zaznane težave oziroma krivice in s tem izboljšajo kakovost življenja posameznika. Pri tem komisija kot primer izpostavlja področje socialnega in invalidskega varstva, na katerem delujejo številne humanitarne in invalidske organizacije, ki bi s skupnim nastopom prav tako lahko večkrat (hitreje) dosegle bistvene spremembe v sistemu, ki bi pripomogle k zagotavljanju enake obravnave in preprečevale diskriminacijo.

Zagovornik v zvezi z navedenim pojasnjuje, da skuša biti odziven na stiske posameznikov in njihove konkretne primere, hkrati pa te primere ves čas gledati skozi prizmo sistemskih rešitev, saj pogosto predstavljajo indikatorje širših družbenih težav. Po njegovi oceni je vsako prijavo, ki se jo naslovi nanj, možno sistemsko nasloviti in v tem prepozna vlogo instituta zagovorništva – situacije, ki se pojavijo na nivoju posameznika mora znati prevesti v predloge za izboljšave sistema ter aktivno opazovati, v katerih elementih sistem ne uspe zajeti človeške in družbene realnosti.

Komisija meni, da bi pomemben napredek predstavljala že odprava nekaterih pravnih nejasnosti in poenostavitve postopkov, ki trenutno na marsikaterem področju preprečujejo uživanje pravic posameznikov v polni meri. Funkcionalna pismenost v državi je namreč na nizki ravni, zato bi se s poenostavitvijo postopkov vsem državljanom, še zlasti pa ranljivim skupinam prebivalcev (npr. invalidom, starejšim in ostalim osebam za različnimi oviranostmi) lahko bistveno olajšalo življenje.

Poenostavitve postopkov in berljivost javnega prostora ter pravic državljanov je po mnenju Zagovornika eden od bistvenih načinov vključujoče družbe in zagotavljanja možnosti participacije, zato posebno pozornost posveča tudi lahkemu branju, pri čemer poroča o sodelovanju z nevladnimi organizacijami z namenom priprave nekaterih gradiv Zagovornika v lahkem branju. Prav tako prepozna kot priložnost izzive, kako svet narediti razumljivejši in s tem institucije, ki jih država organizira in plačuje, bolj uporabne za več ljudi. Slednje ostaja ena od pomembnih prioritet Zagovornika tudi za naprej.

Tudi Komisija se pri svojem delu trudi opozarjati na zaznane neenakosti v družbi in z različnimi pobudami spodbuditi državne organe k spremembam zakonodaje. Tako je bilo npr. večkrat opozorjeno na neenak položaj v katerem se znajdejo mlade ženske, ki zaradi zaposlitve za določen čas nimajo ustrezne pravne zaščite, ki bi jim omogočila, da bi se lahko odločile za materinstvo, ker za to nimajo primernih pogojev, oziroma njihova odločitev za materinstvo vpliva na to, da so postavljene v slabši položaj z vidika poklicnega življenja. V okviru Državnega sveta je bilo opozorjeno tudi na starostno diskriminacijo, ki se je nakazovala v času priprave različice Predloga zakona o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti iz 2020, v skladu s katerim naj bi se starejšim od 65 let onemogočilo kandidirati za posamezne raziskovalne projekte. Navedeni predlog zakona s sporno določbo nato sicer ni bil vložen v zakonodajno proceduro.

Zagovornik v zvezi z navedenimi aktivnostmi Državnega sveta pojasnjuje, da se je tudi sam aktivno vključil v razreševanje navedene problematike in da se bo še naprej zavzemal za zagotovitev okoliščin, v katerih starševstvo ne bo eksistenčno breme za tiste, ki se zanj odločijo, ampak da se bo sistem prilagodilo tako, da se bo v največji možni meri podprlo tiste, ki se odločijo za starševstvo. V zvezi z diskriminacijo po

starosti pa Zagovornik prav tako navaja, da se bo odzval v skladu s svojimi pristojnostmi, če bi se navedene sporne določbe ponovno pojavile v zakonodaji.

Zagovornik dodatno pojasnjuje, da je prav starost tista osebna okoliščina, ki se ji je Zagovornik v 2021 pri preprečevanju diskriminacije in zagotavljanju enakosti še posebej posvetil, in sicer v zvezi z ukrepi v času iz prvega vala epidemije, ki so se nanašali na omejen dostop do trgovin za posamezne ranljive skupine prebivalstva, med drugim starejše. Zagovornik je v zvezi z navedenim ukrepom izvršno vejo oblasti opozoril, da je imel, četudi je bil v osnovi pozitivno naravnani, ne-nameravane negativne učinke, saj je bil diskriminatoren, predvsem pa je starejšim povzročil veliko nevšečnosti. Zagovornik z zadovoljstvom poroča, da je Vlada Republike Slovenije opozorilu prisluhnila in v drugem valu epidemije tovrstnega omejevanja nakupovalnega časa za starejše ni več uvedla.

Zagovornik poudarja, da je prav dobro sodelovanje med institucijami pogosto ključ do uspeha in napredka na posameznem področju, pri čemer se za sodelovanje zahvaljuje tudi Državnemu svetu, ki je Zagovorniku v preteklih letih na široko odprla vrata, mu izrazil podporo pri reševanju težav, s katerimi se je soočal ob začetku njegovega dela, in mu omogočil njihovo podrobno predstavitev tudi v okviru zakonodajne veje oblasti.

* * *

Komisija na podlagi seznanitve s poročilom predlaga (PRISOTNIH 9, ZA 9, PROTI 0), da se ga uvrsti na dnevni red ene od prihodnjih sej Državnega sveta.

* * *

Za poročevalca je bil določen predsednik komisije mag. Peter Požun.

Ad 3.)

Komisija je obravnavala Posebno poročilo Zagovornika načela enakosti »Položaj gluhih v izobraževalnem sistemu«, ki ga je v obravnavo Državnemu zboru predložil Zagovornik načela enakosti (v nadaljevanju: Zagovornik).

Komisija se je **seznanila**² s poročilom.

Komisija ugotavlja, da obravnavano posebno poročilo predstavlja drugo tovrstno poročilo Zagovornika. Slednji se je namreč 2020 posebej posvetil položaju interspolnih ljudi v medicinskih postopkih, letos pa izdal posebno poročilo o položaju gluhih v izobraževalnem sistemu. Z navedenimi posebnimi poročili Zagovornik izpolnjuje obvezo iz 22. člena Zakona o varstvu pred diskriminacijo (ZVarD) z namenom spodbuditi družbeno razpravo o obstoju diskriminacije oziroma o položaju posameznih skupin z določeno osebno okoliščino. V aktualnem primeru se posveča eni od oblik invalidnosti - gluhoti in s tem ljudem, ki uporabljajo slovenski znakovni jezik in predstavljajo jezikovno

² Zgolj ugotovitveni sklep, brez glasovanja.

manjšino v državi, ter težavam, s katerimi se slednji soočajo na specifičnem družbenem področju – v okviru izobraževalnega sistema.

Komisija dodatno ugotavlja, da Zagovornik v posebnem poročilu opozarja, da so osebe z gluhoto v okviru izobraževalnega sistema pri uresničevanju pravice do izobrazbe v slabšem položaju kot drugi ljudje, pri čemer obravnava vprašanje njihove enake obravnave in enakih možnosti pri polnem uresničevanju vseh njihovih potencialov na področju vzgoje in izobraževanja, s tem pa tudi vključevanja na druga področja družbenega življenja.

Zagovornik se je v poročilu osredotočil na skupino gluhih, ki za svoj jezik sporazumevanja primarno uporablja slovenski znakovni jezik (po navedbah Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije je v Sloveniji takih 1.000 gluhih oseb od skupno 1.500) in ima posledično specifične potrebe, zaradi česar se v okviru izobraževanja soočajo s specifičnimi težavami, s katerimi je družba še vedno premalo seznanjena. Zagovornik posebej poudarja, da sta v ZVarD invalidnost in jezik izrecno navedena kot dve osebni okoliščini, zaradi katerih nihče ne bi smel biti obravnavan slabše.

Da gluhi v izobraževanju nimajo enakih možnosti kot ostali, po oceni Zagovornika kažejo tudi podatki o njihovi stopnji izobraženosti, saj je imelo leta 2011 visokošolsko izobrazbo le 1 % gluhih, medtem ko je bilo med vsemi prebivalci Slovenije visokošolsko izobraženih 17 % prebivalcev. Navedeno veliko neravnotežje v izobrazbeni strukturi kaže na neenakost gluhih pri možnostih za pridobivanje izobrazbe, ki izhaja iz njihove invalidnosti kot osebne okoliščine, ki je niso izbrali sami. Za tiste gluhe, ki govorijo slovenski znakovni jezik, je osebna okoliščina, zaradi katere so v slabšem položaju v okviru izobraževalnega sistema, prav navedeni jezik, ki za mnoge med njimi predstavlja tudi materni jezik in torej edini možni jezik komunikacije. Slednje po oceni Zagovornika družbi nalaga dodatno odgovornost in potrebo po skrbi zanje.

Zagovornik je poročilo pripravil na podlagi poizvedb pri skupnosti gluhih (društvih in organizacijah) in strokovni javnosti (visokošolskih zavodih, fakultetah, inštitutih in pristojnih državnih organih) o izzivih, s katerimi se soočajo v povezavi z izobraževanjem gluhih, na podlagi česar je želel ugotoviti razloge za primerjalno nižjo stopnjo izobraženosti gluhih v primerjavi z ostalo populacijo ter za njihovo težje vključevanje v družbo. Ugotoviti je želel tudi, kakšne so možne rešitve za spodbujanje enakih možnosti gluhih v izobraževanju in kakšne dobre prakse v Evropi oz. tujini že obstajajo. Poročilo tako predstavlja sistematičen poglobljen pristop k eni od tem, v katero so bili vključeni vsi ključni deležniki v družbi.

Zagovornik ugotavlja, da zgoraj navedeni deležniki kot eno od ključnih težav v procesu izobraževanja gluhih izpostavljajo nepoznavanje, ne-sprejemanje in nerazumevanje različnosti oziroma gluhot, potreb in želja gluhih pri pedagoški stroki in v družbi nasploh. Izobraževanje gluhim je tako še vedno zelo težko dostopno, ker se ne izvaja v jeziku, ki ga razumejo. Kot veliko težavo so deležniki navedli tudi splošno pomanjkanje tolmačev slovenskega znakovnega jezika in omejitev pravice do tolmača na zgolj nekaj ur tedensko v času izobraževanja, zaradi česar je učni proces neustrezno in premalo prilagojen učencem, dijakom in študentom.

Na podlagi navedenih stališč in ugotovitev je Zagovornik oblikoval več priporočil glede sprejema ali sprememb predpisov in ukrepov, ki bi lahko pripomogli k izboljšanju položaja gluhih v izobraževalnem sistemu in jih naslovil na Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport ter Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.

Zagovornik je tako, z namenom zagotovitve enakovrednih standardov izobraževanja gluhih, na Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport naslovil poziv, da naj se vsem gluhim omogoči udejanjanje pravice do učenja slovenskega znakovnega jezika, predvsem v zgodnjem otroštvu. Zgodnje učenje slovenskega znakovnega jezika je namreč ključno za otrokov nadaljnji razvoj in izobraževalne dosežke, zato je treba vsem gluhim omogočiti udejanjanje pravice do učenja slovenskega znakovnega jezika, predvsem v zgodnjem otroštvu. Priporoča tudi, da se pravico do tolmača razširi tako, da bodo učenci in dijaki prejeli storitev v obsegu, kot jo potrebujejo; ugodnejšo obravnavo gluhih študentov na način pozitivne diskriminacije; bolj vključujoče izobraževanje gluhih učencev in dijakov v okviru rednih osnovnih in srednjih šol, saj slednje daje možnost sistemske zagotovitve dostopnosti do izobraževalnega procesa. Kot pomembno izpostavlja tudi izvajanje individualnih načrtov in po potrebi določenih razumnih prilagoditev za posameznega gluhega učenca ali dijaka, da bi slednji lahko v polni meri izkoristil svoje ostale potenciale pri doseganju najvišje ravni izobrazbe, ki jo lahko doseže, ne glede na gluhoto.

Zagovornik priporoča tudi prilagoditev 8. člena Pravilnika o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami (Uradni list RS, št. 88/13 in 108/21) na način, da se bo opredelilo pravico do tolmača slovenskega znakovnega jezika v obsegu, kot ga določen učenec ali dijak potrebuje za čas pedagoškega procesa, pri čemer se naveden ukrep ne bi enačil z ukrepom dodatne strokovne pomoči, ki predvideva zgolj 5 ur navedene pomoči s strani tolmača. S tem bi se torej možnosti za zagotovitev pomoči tolmača razširile, gluhim pa bi se olajšalo šolanje.

Zagovornik priporoča tudi sprejetje pravilnika za izvajanje 69. člena Zakona o visokem šolstvu (Uradni list RS, št. 32/12 – uradno prečiščeno besedilo, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 109/12, 85/14, 75/16, 61/17 – ZUPŠ, 65/17, 175/20 – ZIUOPDVE in 57/21 – odl. US), ki naj bi omogočil, da bodo gluhi študenti uživali pravico do ugodnejše obravnave v izbirnem postopku v primeru omejitve števila vpisnih mest na posamezno študijsko smer, prilagoditev študijskih programov in dodatno strokovno pomoč pri študiju.

Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti pa je Zagovornik priporočil sprejetje pravilnika za izvajanje 8. člena Zakona o izenačevanju možnosti invalidov (Uradni list RS, št. 94/10, 50/14 in 32/17), s katerim naj se določi minimalni standard dostopnosti dobrin in storitev, vključno s tistimi s področja vzgoje in izobraževanja. Priporoča tudi uvedbo posebne namenske štipendije za študente z invalidnostmi oz. posebnimi potrebami, ki bi bila na voljo v okviru že obstoječega sistema štipendiranja kot dodatna pravica študentov invalidov.

Zagovornik opozarja tudi na nujnost polne vključenosti gluhih učencev, dijakov in študentov v izobraževanje, zato izobraževalne ustanove poziva, da aktivno poskrbijo za primerno opremljenost izobraževalnih prostorov s takšnimi tehničnimi pripomočki, ki bodo gluhim zagotovili dostopnost do izobraževalnega procesa. Fakulteti, ki izvaja

program surdo-pedagogike (vede, ki se ukvarja z vzgojo in izobraževanjem gluhih in naglušnih ter njihovo integracijo, inkluzijo in slušno rehabilitacijo), pa Zagovornik priporoča, da navedeni program prilagodi tako, da bodo diplomanti na koncu študija obvladali slovenski znakovni jezik v obsegu, ki bi jim omogočal aktivno komunikacijo z gluhih, torej več kot da so z njim le seznanjeni. Skupnost gluhih, stroka in drugi poznavalci so namreč Zagovornika opozorili na pomanjkanje surdo-pedagogov ter njihovo pomanjkljivo znanje ali celo neznanje slovenskega znakovnega jezika, kar posledično pomeni nezmožnost neposredne komunikacije z gluhih.

Zagovornik v posebnem priporočilu pristojnim priporoča, da se zagotovi več in bolj aktivno zaščito gluhih in uporabnikov slovenskega znakovnega jezika pred diskriminacijo v okviru izobraževalnega sistema. Zagovornik na podlagi tega posebnega poročila seznanja odločevalce in tudi splošno javnost s pomenom oblikovanja, sprejetja in izvajanja predpisov, podzakonskih aktov in ukrepov, ki bi dolgoročno preprečili diskriminatorno obravnavo in odpravili na začetku poročila prepoznani manj ugoden položaj gluhih, ki se zaradi okoliščin invalidnosti – gluhoti in uporabi slovenskega znakovnega jezika pri uresničevanju pravice do izobraževanja oz. izobrazbe znajdejo v slabšem položaju kot drugi. Zagovornik poudarja, da se zavzema za polno in enako uživanje vseh pravic v sistemu, ki vključuje.

Komisija ugotavlja, da Zagovornik podpira in pozdravlja vpis slovenskega znakovnega jezika v Ustavo (dopolnitev z 62.a členom), pri čemer izraža upanje, da bodo ustavno zagotovljene pravice učinkovito zaživele na vseh področjih življenja, prednostno pa na področju izobraževanja. Po oceni Zagovornika bo namreč treba zagotoviti dodatne vire za zapolnitev vrzeli, izpostavljenih v poročilu, saj bi to zagotovilo premik od zgolj deklarativnega zapisa te posebne pravice gluhih v Ustavo do dejanske spremembe dolgoletne prakse.

Komisija je bila seznanjena tudi s stališčem Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ), ki Zagovorniku izraža pohvale za bogat prispevek k obravnavi položaja gluhih v izobraževalnem sistemu, njegova priporočila glede izboljšanja položaja gluhih v izobraževalnem sistemu pa sprejema kot primerna. Tudi MIZŠ se z navedenim področjem podrobno ukvarja, med drugim je naročilo ciljan raziskovalni vpogled v navedeno področje, k čemur ga je spodbudila razprava v širši slovenski skupnosti o vključitvi slovenskega znakovnega jezika v Ustavo RS. MIZŠ na navedeni podlagi napoveduje podrobnejšo zakonsko ureditev s področnimi zakoni.

MIZŠ prav tako pojasnjuje, da bo medresorska delovna skupina, ki se ukvarja z gluhih v izobraževalnem sistemu in deluje od decembra 2020, posebno poročilo Zagovornika podrobneje proučila, svoje področje delovanja pa, po predhodnem posvetovanju z ostalimi direktorati na MIZŠ, še razširila, nato pa pripravila ugotovitveno poročilo. Navedeno delovno skupino, poleg predstavnikov MIZŠ, sestavljajo strokovnjaki s področja visokega šolstva, predstavniki Zavoda Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik, zavodov za gluhe in naglušne, Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije, Centra za komunikacijo, sluh in govor ter Zavoda RS za šolstvo, od katerega se pričakuje priprava določenih vsebinskih sklopov.

Cilj navedene delovne skupine je analizirati trenutni položaj gluhih v izobraževalnem sistemu, pri čemer MIZŠ v posebnem poročilu Zagovornika prepoznava kot dobro

podlago tako za širitev kot tudi olajšanje dela delovne skupine. Delovna skupina se sicer osredotoča na vsebine, povezane z vzgojno-izobraževalnimi programi, in naloge, povezane z izvajanjem teh programov v podporo tako strokovnim delavcem kot učencem in dijakom, pa tudi s promocijo položaja gluhih v širši skupnosti, kar kot pomembno izpostavlja tudi Zagovornik v svojem posebnem poročilu.

Delo v okviru delovne skupine po pojasnilih MIZŠ poteka po načelu »nič o gluhih brez gluhih«, kar predstavlja še poseben izziv v primeru izmenjave mnenj prek spleta. Vsako poved članu delovne skupine, ki je gluh, prevede tolmač za slovenski znakovni jezik. Tako slišišči člani delovne skupine lahko neposredno spoznavajo potrebe ranljive skupine gluhih in s tem še lažje iščejo primerne rešitve. Delovanje delovne skupine je podprto tudi s strokovnimi znanji s področja tehnoloških znanosti, s poudarkom na razvoju spletnih in internetnih orodij ter robotov, ki lahko gluhim in ostalim s težavami s sluhom pripomorejo k lažji komunikaciji. Pri tem se kot eden o izzivov izpostavlja jezikovno opremljanje.

MIZŠ kot poseben izziv za družbo pa MIZŠ izpostavlja do-financiranje področja vzgoje in izobraževanja v segmentu gluhih. Strinja se tudi z oceno Zagovornika, da je zgodnje učenje slovenskega znakovnega jezika temeljni pristop, ki bi mu morali slediti, ker ravno v zgodnjih letih lahko nastane največja in težko premostljiva vrzel med slišiščimi in gluhihimi otroki. Navedeno oviro bi bilo treba odkriti čim prej ter jo pomagati premostiti. MIZŠ se strinja tudi z oceno glede nujnosti zagotovitve bolj vključujočega izobraževalnega prostora. Tudi ostala priporočila Zagovornika bodo po zagotovilih MIZŠ predmet presoje in širše razprave na delovni skupini, ki svoje delo predvidoma zaključuje že junija 2021.

Komisija je bila seznanjena tudi s stališčem Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ), ki se prav tako zahvaljuje Zagovorniku za izčrpno posebno poročilo o skupnosti gluhih v procesu izobraževanja. Direktorat za invalide je sicer z navedeno problematiko gluhih zelo dobro seznanjen, saj se z njo že dolgo ukvarja. Pod njegovim okriljem je namreč nastal tudi prvi zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika iz 2002. MDDSZ se v čim večji meri trudi gluhim nuditi ustrezno podporo v večini njihovih prizadevanj za izboljšanje pogojev za njihovo življenje, med drugim tudi v okviru izobraževalnega procesa.

MDDSZ vpis slovenskega znakovnega jezika in jezika gluho-slepih v Ustavo RS ocenjuje za velik civilizacijski napredek in prelomni dogodek, saj se je prvič na deklarativni ravni pokazalo, da gre za pomembno pravico. Strinja se tudi z oceno Zagovornika, da je družba o življenju in izzivih gluhih še vedno premalo ozaveščena in informirana, podpira pa tudi delo delovne skupine, ki deluje v okviru MIZŠ. Poudarja tudi, da se višje stopnje izobrazbe gluhih ne bo dalo zagotoviti z danes na jutri, ker gre za dolgoročen proces, ki pa se ga moramo zavedati vsi v družbi in po svojih močeh pripomoči k spremembam.

Komisija meni, da je posebno poročilo Zagovornika zelo informativno in se zaveda, da komunikacijska izključenost za vsakega državljana predstavlja težavo, še zlasti, če v ključni meri vpliva na njegov način življenja. Kot ugotavljata tudi že Zagovornik in Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije, so gluhe osebe med vsemi invalidi najslabše izobražene, kar je posledica njihove oviranosti pri komunikaciji, pri čemer komisija še

posebej opozarja na ovire, s katerimi se pri komunikaciji in izobraževanju soočajo osebe z gluho-slepoto.

Komisija meni, da je bistvenega pomena zagotoviti vsem gluhim udeležanje pravice do učenja slovenskega znakovnega jezika, pod okriljem MDDSZ pa zagotoviti tudi boljše možnosti za izobraževanje gluhih odraslih ljudi v navezavi z vseživljenjskim izobraževanjem, kar bo lahko ljudem ob zaključku življenja zagotovilo boljšo kvaliteto slednjega.

Ključnega pomena sta po mnenju komisije tudi aktivno vključevanje uporabnikov (gluhih in gluho-slepih) v pripravo rešitev ter vključenost in integriranost uporabnikov v šolski sistem in vzgojno-varstvene ustanove že od samega začetka. Še posebej pomembno pa je, da slišišči spoznajo način življenja gluhih in gluho-slepih, saj bodo tako ob vsakodnevnem srečanju z njimi postali bolj pozorni na vse osebe, ki imajo gluho bodisi prirojeno bodisi so se z njo soočile kasneje v življenju.

Komisija izpostavlja tudi veliko vlogo, ki jo lahko v izboljšanju pogojev za gluhe in gluho-slepe zagotovijo izobraževalne ustanove, predvsem na podlagi zagotovitve ustreznega števila ur pomoči tolmačev slovenskega znakovnega jezika v izobraževalnem procesu. Ob 30 ur trajajočem učnem procesu trenutnih zgolj 5 ur pomoči na teden po oceni komisije nikakor ne zadošča za napredek pri izboljšanju izobrazbene strukture gluhih, še zlasti kar se tiče gluhih študentov, katerih kurikulum vključuje tudi praktične vaje. Študent s tako malo urami pomoči po oceni komisije nima zagotovljenih niti osnovnih pogojev, da ob študiju napreduje in ga dejansko tudi zaključi.

Komisija izpostavlja tudi Konvencijo Združenih narodov o pravicah invalidov, ki jo je naša država ratificirala, v njenem okviru pa kar nekaj členov jasno določa, da je treba na področju izobraževanja invalidom omogočiti določene pravice in zagotoviti njihovo enako obravnavo in dostop do izobraževalnih procesov.

Glede vpisa slovenskega znakovnega jezika in jezika gluho-slepih v Ustavo RS komisija izpostavlja, da je Slovenija vpis znakovnega jezika v ustavo izvedla peta po vrsti na svetovni ravni, kar se tiče vpisa jezika gluho-slepih pa je bila celo prva na svetu. Pri tem komisija ocenjuje, da je nujno čim več ljudi pritegniti k izvajanju ustavnih določb v praksi, saj so do sedaj večino bremena v zvezi s tem nosile invalidske organizacije in njihova društva. Pri tem komisija izpostavlja Nacionalni svet invalidskih organizacij Slovenije prek Evropskega invalidskega združenja (EDF) ter Svet za invalide RS, ki je skrbnik Konvencije Združenih narodov o človekovih pravicah, a zgolj na deklarativni ravni. Komisija ob tem prepozna moč Zagovornika, da pozove države institucije, da vse zaveze iz prej omenjene konvencije in v ustavno zapisane določbe glede slovenskega znakovnega jezika ter jezika gluho-slepih čim prej implementirajo v svoje sisteme in s tem gluhim omogočijo pravico do informiranja. Zelo pomembno je namreč, da so gluhi v čim večji meri informirani tudi o vsakdanjih pomembnih dogodkih tako v Sloveniji kot po svetu.

Komisija izraža upanje, da bodo vsa priporočila Zagovornika kmalu udeležena, saj se bo s tem izboljšala kvaliteta izobraževalnega procesa in življenja gluhih v naši družbi.

Zagovornik je v odzivu na razpravo članov komisije izpostavil, da je problematiko izobraževanja gluhih in gluho-slepih skušal odpreti do te mere, da se bodo v prihodnje lahko oblikovale nove prakse in novi načini aktivnega vključevanja vseh ljudi, ki so prikrajšani za sluh, v širšo družbo. S tem se bo izpolnilo tudi eno od osnovnih poslanstev Zagovornika, ki opozarja, da je resničen napredek hiter in zlahka možen takrat, ko se o naravi razlogov za zastoj napredka na posameznem področju strinjajo različni deležniki iz vseh sfer družbe. Skupno razumevanje problema in cilja namreč omogoča vzpostavitev družbenih razmer, ki pomenijo korenito spremembo na bolje za posamezne ranljive skupine, v tem primeru gluhe. Zagovornik je posledično napovedal spremljanje aktivnosti različnih institucij, ki delujejo na področju izobraževanja gluhih, in se zavezal, da bo Državni svet obveščal o napredku.

* * *

Za poročevalca je bil določen podpredsednik komisije Danijel Kastelic.

Ad 4.)

Pobuda združenja ŠENT za organizacijo posveta z naslovom *Pravica oseb s težavami v duševnem zdravju do osebne asistencije* v ponedeljek, 15. 6. 2021, je bila v osnovi naslovljena na predsednika Državnega sveta, slednji pa jo je, na podlagi vsebine predlaganega posveta, odstopil v obravnavo Komisiji za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide. Pobudo je podprl tudi državni svetnik, podpredsednik Komisije za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide Danijel Kastelic.

Osnovni dopis združenja ŠENT so članica in člani komisije prejeli po elektronski pošti s sklicem seje, prav tako pa tudi že vnaprej izpolnjen obrazec za organizacijo posveta, z vključenim osnutkom programa posveta.

Na podlagi novega Pravilnika o organizaciji posvetov in drugih dogodkov v Državnem svetu, uveljavljenega s februarjem 2021, v skladu s tretjim odstavkom 5. člena navedenega pravilnika predsednik pristojne komisije Državnega sveta v 14 dneh po prejeti pobudi za organizacijo posveta sprejme odločitve o organizaciji posveta, pri čemer se prehodno posvetuje s člani komisije. Posledično je predsednik komisije članom komisije predlagal, da izvedejo navedeni proces posvetovanja.

Kot podlago za lažji sprejem odločitve o morebitni so-organizaciji posveta, je prosil podpredsednika komisije, državnega svetnika Danijela Kastelica, ki je že v osnovi podprl organizacijo navedenega posveta in izrazil namero, da pri njej tudi aktivno sodeluje, da na kratko predstavi njegovo vsebino in osnutek programa.

Državni svetnik Danijel Kastelic je pojasnil, da Društvo ŠENT – Slovensko združenje za duševno zdravje že dlje časa opaža potrebo oseb z dolgotrajnimi težavami v duševnem zdravju po osebni asistenci. Nekateri izmed njih, še posebno starejše osebe in tiste s hujšimi duševnimi motnjami, imajo težave pri opravljanju osnovnih oziroma za njihovo življenje pomembnih opravil. Potrebujejo tudi pomoč pri vključevanju v družbo, saj je za prenekatere življenje vezano le na njihovo prebivališče, vključevanje v družbo in spremstvo po nujnih opravkih pa zanje predstavlja nemogočo oviro, ki jo lahko

premagajo le ob podpori osebe, ki ji zaupajo. Osebe s težavami v duševnem zdravju, ki so do sedaj želele pridobiti osebnega asistenta, so bile s strani komisij za ocenjevanje upravičenosti do osebnega asistenta zavrjene. S tem se pod vprašaj postavlja ustreznost orodij, ki se jih uporablja za ocenjevanje upravičenosti oseb z dolgotrajnimi težavami v duševnem zdravju do osebne asistence, saj ne vključujejo kriterijev, ki so za navedene osebe življenjsko pomembni, strokovne komisije pa ocenjujejo le njihovo fizično oviranost, ki pri njih v večini ne predstavlja težave.

Na posvetu bi tako odgovornim za pripravo meril za ocenjevanje upravičenosti do osebne asistence, predstavnikom strokovnih komisij za dodelitev pravice do osebne asistence, odločevalcem in širši javnosti predstavili težave oseb s težavami v duševnem zdravju in njihove potrebe po osebni asistenci.

Podpredsednik komisije Danijel Kastelic je dodatno pojasnil, da bi v primeru odločitve, da se posvet izvede, slednjega izvedli v ponedeljek, 21. 6. 2021, in ne 15. 6. 2021, kot je predlagalo društvo ŠENT, ker bi sicer za njegovo izvedbo imeli na voljo premalo časa. Rahlo bi popravili tudi osnovni predlagani naslov posveta, in sicer v: *Pravica oseb s težavami v duševnem zdravju do osebne asistence (in ne »do osebnega asistenta«*, kot je bilo prvotno predlagano, saj bi se tako zajelo širši okvir problematike).

Komisija je pobudo ŠENT, s podporo državnega svetnika Danijela Kastelica, za so-organizacijo posveta, vključno s prej navedenimi predlaganimi spremembami časovnice izvedbe in naslova posveta, **podprla** (PRISOTNIH 8, ZA 8, PROTI 0).

Mag. Nuša Zupanec
sekretarka komisije

Mag. Peter Požun
predsednik komisije